

*Белік Г. Р., здобувачка вищої освіти;
Родигін К. М., кандидат філософських наук, доцент
кафедри журналістики та соціальних комунікацій
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

РОЛЬ ВІЗУАЛЬНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ В ДОКУМЕНТУВАННІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ «20 ДНІВ У МАРІУПОЛІ» ТА «МАРІУПОЛЬ. НЕВТРАЧЕНА НАДІЯ»

***Анотація.** У роботі досліджено роль візуальної журналістики у процесі документування російсько-української війни на основі порівняльного аналізу документальних фільмів «20 днів у Маріуполі» та «Маріуполь. Невтрачена надія». Зокрема, проаналізовано різні підходи до візуального показу воєнного досвіду.*

***Ключові слова:** візуальна журналістика, документалістика, документальне кіно, російсько-українська війна.*

Вступ. Російсько-українська війна, зокрема повномасштабне вторгнення російської армії в 2022 р., кардинально змінили значення візуальної журналістики. Тепер вона виступає як інструмент фіксації воєнних злочинів, збереження колективно-національної пам'яті та формування міжнародного розуміння подій. Нині українські автори знімають бойові дії, життя цивільних і діляться історіями своїх родин, щоб відрефлексувати сучасність, працюють із архівами, досліджуючи досвід попередніх поколінь [1].

Актуальність роботи напряму пов'язана з візуальним документуванням злочинів російської армії в період від 24 лютого 2022 р. дотепер (20 квітня 2026 р.). Так, аналітик Правозахисної групи «СІЧ» Віктор Філатов наголошував, що документування воєнних злочинів є важливим для збереження доказів воєнних злочинів, які з часом можуть бути приховані або знищені [2]. Важливо також наголосити, що фіксація воєнних злочинів дає змогу вшанувати пам'ять жертв конфлікту та сприяє формуванню історичної правди [2]. Тож журналістика напряму пов'язана з документуванням російсько-української війни. Адже фото-, відеоматеріали та свідчення очевидців нерідко стають джерелами доказової бази для міжнародних судових інституцій, правозахисних організацій і дослідників.

Мета роботи – аналіз ролі візуальної журналістики у документуванні російсько-української війни на прикладі документальних стрічок «20 днів у Маріуполі» та «Маріуполь. Невтрачена надія», а також визначення особливостей візуальних підходів до фіксації облоги міста Маріуполя.

Візуальна журналістика є формою журналістського свідчення, що дає змогу документувати події безпосередньо на місці їх перебігу та передавати аудиторії реальність через зображення [3]. В умовах сучасної війни візуальна журналістика набуває особливого значення. Адже фото- і відеоматеріали стають не лише джерелом інформації, а й доказами злочинів та історичними свідченнями.

Документаліст Андрій Котляр зазначав, що інколи журналістика переходить у документалістику [4]. Прикладом цього є фільм «20 днів у Маріуполі». «Це

журналісти, які мали абсолютно журналістський фокус і завдання, але опинилися в жахливих умовах. І зрозуміли свою місію: що вони мають розповісти про тотальне знищення міста всьому світу. І тільки в них є ця можливість», – наголосив Котляр [4]. Проте важливо розуміти, що зазвичай журналіст і документаліст роблять абсолютно паралельні речі.

Отже, в умовах російсько-української війни візуальна журналістика трансформується з інструменту інформування у форму історичного свідчення та документування злочинів. Особливо яскраво це простежується у документальних фільмах, які поєднують журналістську фіксацію фактів із глибшим осмисленням людського досвіду війни.

Розгляньмо особливості візуальної журналістики на прикладі двох стрічок: уже згаданої вище стрічки «20 днів у Маріуполі» (режисер Мстислав Чернов) та документального фільму «Маріуполь. Невтрачена надія» (створений Об'єднанням Українських Продюсерів (ОУП); режисер Максим Литвинов).

«20 днів у Маріуполі» побудований на реальних кадрах, знятих командою журналістів під час блокади міста [5]. Камера фіксує події в режимі безпосереднього спостереження: вибухи, роботу лікарів, евакуацію населення, поховання загиблих. Такий підхід створює ефект присутності та максимальної достовірності. Глядач опиняється всередині подій, а журналіст виступає не лише спостерігачем, а й свідком історії.

Натомість «Маріуполь. Невтрачена надія» більше акцентує на сторітелінгу (людських історіях) та спогадах тих, хто вижив. У стрічці поєднуються архівні кадри та свідчення очевидців (інтерв'ю). Водночас фільм містить виразні художні акценти: закадровий голос читає блокадний щоденник Надії Сухорукової, а паралельно глядач спостерігає процес створення картин за мотивами Маріуполя [6]. Такий прийом поєднує документальне свідчення з мистецькою рефлексією над трагедією міста. Символічно, що стрічка починається цими візуальними образами і завершується картинками мирного Маріуполя та міста, зруйнованого через російські обстріли.

Виділимо **спільні** та **відмінні риси** обох фільмів. **Спільне:** обидва фільми документують злочини російської армії, зберігають пам'ять про Маріуполь, формують міжнародну емпатію до українців та над ними працювали команди журналістів. **Відмінне:** «20 днів у Маріуполі» базується на репортажній хроніці та принципі «камера як доказ». «Маріуполь. Невтрачена надія» тяжіє до емоційного сторітелінгу та реконструкції людського досвіду, роботи команди журналістів не на місці подій. **Комунікативний ефект:** перша стрічка шокує фактами та прямими свідченнями, що може викликати травматизацію або ж ретравматизацію глядачів, адже все показано так, як і було. Натомість друга – викликає співпереживання через особисті історії, показує травматичні події через використання художніх інтерпретацій.

Важливим питанням є також **етика візуальної журналістики** під час війни: до прикладу, показ тіл загиблих, сцен страждання чи руйнувань. Ці аспекти потребують балансу між правом показати суспільству правду та повагою до людської гідності. У цьому контексті обидва фільми демонструють різні моделі роботи з травматичним контентом: від прямого свідчення до делікатнішої емоційної оповіді.

Висновки. Обидва фільми репрезентують суспільну трагедію, спричинену наслідками повномасштабного вторгнення, однак використовують різні засоби візуальної виразності та наративні підходи. Ці стрічки є прикладом того, як поєднання журналістських стандартів і документалістських методів може ефективно слугувати інструментом фіксації та осмислення наслідків війни.

Список використаних джерел

1. Минуле та майбутнє українського документального кіно. *Ukrainer*. 04.06.2024. URL: <https://www.ukrainer.net/dokumentalne-kino/> (дата звернення 20.02.2026).

2. Чому важливо документувати воєнні злочини РФ в Україні? «Правозахисна група СІЧ». 12.09.2023. URL: <https://sich-pravo.org/chomu-vazhlyvo-dokumentuvaty-voieni-zlochyny-rf-v-ukraini/> (дата звернення 20.04.2026).

3. Stuart Allan. Visual War Journalism. *Digital Journalism*. 2025, Vol. 13, №. 1. P. 1–17. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/21670811.2024.2443153?needAccess=true> (дата звернення 20.04.2026).

4. Раєвський Д., Коберник К. «Так, я не проінтерв'ював другу сторону, тому що друга сторона мене б убила». Документалісти Андрій Котляр і Володимир Тихий із «Вавилон'13» – про те, як знімати кіно про війну. *Бабель*. Листопад 27, 2023. URL: <https://surl.li/mhemxu> (дата звернення 20.04.2026).

5. 20 днів у Маріуполі | Документальний. *Київстар ТБ*. 2023. URL: <https://tv.kyivstar.ua/ua/movie/65de3f97b5f4696e6fcabcdc-2023-20-dniv-u-mariupoli> (дата звернення 20.04.2026).

6. Маріуполь. Невтрачена надія | Документальний фільм. *Video NV / YouTube*. 22.08.2022. URL: <https://youtu.be/q05wJtU6uEs?si=q0Q3S4awYQXGSigo> (дата звернення 20.04.2026).

УДК 070:004.8:77

*Бороденко М. А., здобувач вищої освіти;
Родигін К. М., кандидат філософських наук, доцент
кафедри журналістики та соціальних комунікацій
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

ВИКЛИКИ СТАТУСУ ФОТОГРАФІЇ ЯК ДОКУМЕНТА В ЕПОХУ ШІ

Анотація. Дослідження присвячене аналізу трансформації статусу фотографії як засобу документування реальності в контексті масового поширення генеративних моделей штучного інтелекту. Проблема фотоманіпуляції існує впродовж усієї історії, але сучасний ШІ кардинально змінює її характер, оскільки здатний створювати фотографічно реалістичні зображення «з нуля», а сучасні технології зробили створення та поширення синтетичного контенту масово доступним. Це створює вагомий виклик для інтерпретації візуальної інформації та загострює проблему цифрової грамотності.